

Паслярэвалюцыйны перыяд Віцебскай мастацкай школы звязаны з узнікненнем дзяржаўнай мастацкай адукацыі ў новых сацыяльных умовах, калі прадстаўнікамі крайніх левых напрамкаў рускага авангарду належала вядучая роля ў мастацкім жыцці і ў новай педагагічнай сістэме.

Стварэнне дзяржаўнай мастацкай навучальнай установы ў Віцебску непарыўна звязана з іменем Марка Шагала, які актыўна займаўся афармленнем гораду да святаў і стварыў музей сучаснага мастацтва на базе выучылішча. Казімір Малевіч таксама аказаў значны ўплыў на развіццё Віцебскай мастацкай школы, што дазволіла Е.Ф. Коўтану (1928–1996) ахарактарызаваць гэты час як “віцебскі супрэматычны рэнесанс”. Віцебскі перыяд стаў ключавым для К. Малевіча, дзе ён змог дакладна сфармуляваць і рэалізаваць свае навуковыя і мастацка-педагагічныя прынцыпы.

Крыніцы і літаратура:

1. Исаков, Г.П. Из истории коллекции Витебского музея современного искусства (1919–1941 гг.) / Г.П. Исаков // Весн. Віцеб. дзярж. ун-та. – 2001. – № 1. – С. 53–58.
2. Шишанов, В.А. Витебский музей современного искусства: история создания и коллекции (1918–1941) / В.А. Шишанов. – Минск: Медисонт, 2007. – 144 с.
3. Казовский, Г. Художники Витебска. Иегуда Пэн и его ученики / Г. Казовский. – М.: Имидж, 1992. – 180 с. – (Шедевры еврейского искусства).

ДА ПЫТАННЯ ТРАДЫЦЫІ Ў ГІСТОРЫІ ВІЦЕБСКАЙ МАСТАЦКАЙ ШКОЛЫ

С.В. Мядзвецкі (Віцебск)

Значныя перамены ў гісторыі Віцебскай мастацкай школы звязаны са стварэннем і далейшым развіццём Віцебскага мастацкага тэхнікума. Летам 1923 года кіраўніцтва Віцебскай губерні вырашыла пераўтварыць мастацка-практычны інстытут у мастацкі тэхнікум. Замест звольненага І.Т. Гаўрыса новым дырэктарам быў прызначаны скульптар М.А. Керзін, які да гэтага ўзначальваў ганчарна-керамічную школу ў горадзе Веліжы. Міхаіл Керзін, у сваю чаргу, заахвоціў да працы ў Віцебску сваіх калег з Веліжа, выкладчыкаў-мастакоў В.У. Волкава, М.Р. Эндэ, У.Я. Хрусталёва і М.В. Лебедзеву.

Па ўказанні кіраўніцтва Губернскага аддзела адукацыі і са згоды губернскага прафсаюза работнікаў мастацтва тэхнікум быў перанесены з будынка на вуліцы Бухарынскай, дзе раней размяшчаўся мастацка-практычны інстытут, у не вельмі зручныя ўмовы старой сінагогі на вуліцы Валадарскага, якая была хутка адаптаваная пад патрэбы мастацкай школы. Тым не менш, да восені 1924 года тэхнікуму ўсё ж удалося атрымаць больш прыдатнае памяшканне на перакрываванні вуліц Валадарскага і Біржавай (цяпер вуліца Суворова, тут знаходзіцца дзіцячая мастацкая школа № 1 горада Віцебска).

Дырэктар і большая частка педагогаў тэхнікума, якія прыбылі з Веліжа, прытрымліваліся акадэмічных традыцый у навучанні. Сам М. Керзін на працягу ўсяго свайго жыцця заставаўся прыхільнікам рэалістычнага стылю. З’яўляючыся перакананым праціўнікам фармалізму, ён сістэматычна крытыкаваў нефігуратыўнае мастацтва як у паслярэвалюцыйны час, так і ў 1930-я гады, калі сацыялістычны рэалізм зацвердзіў свае пазіцыі як афіцыйны мастацкі стыль савецкай дзяржавы.

Варта адзначыць, што за ўвесь перыяд свайго існавання новая навучальная ўстанова пераназывалася некалькі разоў. Калі з лета 1923 г. яна называлася Віцебскі мастацкі тэхнікум, то на пачатку 1924 года Віцебск, разам з шэрагам паведаў Віцебскай губерні, стаў часткай БССР. Мастацкі тэхнікум быў перайменаваны ў Беларускай дзяржаўнай мастацкай тэхнікум (БДзМТ), а з 1934 года да чэрвеня 1941 года навучальная ўстанова функцыянавала як Віцебскае мастацкае вучылішча. Менавіта гэтая навучаль-

ная ўстанова стала надзвычай важным месцам падрыхтоўкі прафесійных спецыялістаў у галіне жывапісу, графікі і скульптуры для Савецкай Беларусі.

Гэтая навучальная ўстанова стала “сапраўднай калыскай” беларускай прафесійнай мастацкай школы. Яе скончылі вядучыя беларускія скульптары – народныя мастакі БССР З. Азгур, А. Бембель, А. Глебаў, С. Селіханаў; жывапісцы – народныя мастакі БССР Я. Зайцаў, В. Цвірка, П. Масленікаў, заслужаныя дзеячы мастацтва і культуры У. Сухаверхаў, Н. Воранаў, А. Гугель, К. Касмачоў, У. Кудрэвіч, Я. Красоўскі, С. Лі, П. Гаўрыленка, І. Давідовіч, М. Даўгяла, В. Жоўтак, А. Кроль, А. Забораў, Я. Ціхановіч, А. Каржанеўскі, І. Бароўскі, У. Кухараў, П. Явіч; графікі Н. Галоўчанка, А. Волкаў, П. Герасімовіч, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Паслядовіч, Л. Ран, У. Дамарад, В. Ждан, В. Ціхановіч, М. Чураба; майстры тэатра і кіно – народны мастак БССР Я. Мікалаеў, У. Белавусаў, М. Бярковіч, М. Блішч, народны архітэктар СССР У. Кароль і многія іншыя.

Развіццё Віцебскай мастацкай школы было спынена ў чэрвені 1941 года вераломным нападам нямецка-фашысцкіх захопнікаў на СССР, што з’явілася сур’ёзным ударам па развіцці беларускага мастацтва. Гады Вялікай Айчыннай вайны сталі вогненнай мяжой у лёсе нашай краіны.

Пасля вайны Віцебская мастацкая школа перажывае перыяд актыўнага адраджэння, што непарыўна звязана з адкрыццём Віцебскага мастацка-графічнага педагагічнага вучылішча, якое праіснавала з 1949 па 1961 год. Гэтая навучальная ўстанова, якая распачала сваю дзейнасць летам 1949 года, была заснавана на базе Віцебскага педагагічнага вучылішча, якое аднавіла працу ў 1944 годзе. Вучылішча размясцілася на вуліцы Даватара, што прывяло да скарачэння прасторы, якую займае сярэдняя школа № 15 (цяпер гімназія № 1). У адрозненне ад мастацкага тэхнікума, які існаваў да вайны, новая праграма засяродзілася на падрыхтоўцы педагогаў па маляванні і чарчэнні, якія павінны былі выкладаць у сярэдніх школах рэспублікі.

У 1953 годзе ўстанова пераехала ў выдатны трохпавярховы будынак, размешчаны на перакрываўанні вуліц Чэхава і Суворова. Гэта быў адрамантаваны будынак, які раней быў мужчынскім духоўным вучылішчам, а пазней стаў альма-матэр для мноства вучняў і студэнтаў мастацка-графічнага факультэта Віцебскага педагагічнага інстытута, заснаванага на яго базе. На чале гэтай навучальнай установы стаяў выдатны чалавек – Акім Несцеравіч Салоха (1885–1978), заслужаны настаўнік БССР, пазней ганаровы грамадзянін г. Віцебска. Яго выдатны педагагічны і жыццёвы вопыт садзейнічаў развіццю навучальнага працэсу і фарміраванню культурнага асяроддзя для вучняў.

Пры арганізацыі навучальнай установы найважнейшай задачай аказалася праблема кадравага забеспячэння, бо вядучыя мастакі-педагогі, якія працавалі да вайны, пераехалі ў Мінск. Першымі выкладчыкамі ў Віцебскай мастацка-графічнай педагагічнай вучэльні былі – В. Дзежыц, У. Смярэдзінскі, А. Корсакаў, Н. Паслаўская, Л. Дукальская і В. Мышкіна. З часам ва ўстанове ўтварыўся згуртаваны, прафесійна падрыхтаваны і творча актыўны калектыў мастакоў-педагогаў, які пасля амаль поўнаасцю перабраўся на мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя С.М. Кірава. Дзякуючы іх захопленасці і педагагічнаму майстэрству, вучылішча было высока ацэнена як у горадзе, так і ў рэспубліцы, а многія яго выпускнікі пазней паспяхова працягвалі сваю прафесійную дзейнасць як у сферы агульнай адукацыі, так і ў галіне выяўленчага мастацтва.

У гістарычным кантэксце становіцца відавочным, што значэнне Віцебскага мастацка-графічнага педагагічнага вучылішча значна перавышае не толькі падрыхтоўку асновы для стварэння мастацка-графічнага факультэта, а таксама перадачу яму матэрыяльнай базы і каманды выдатных мастакоў-выкладчыкаў. Тут прыхавана ісціна аб захаванні пераемнасці ў навучальным працэсе, выпрабаваным

яшчэ да вайны, і назапашванні значнага творчага патэнцыялу, які быў рэалізаваны ў наступныя дзесяцігоддзі.

У сувязі з неабходнасцю падрыхтоўкі спецыялістаў у галіне выяўленчага мастацтва і чарчэння з вышэйшай адукацыяй для сярэдніх навучальных устаноў, тэхнікумаў і ВНУ рэспублікі, кіраўніцтва БССР у 1959 годзе прыняло рашэнне аб стварэнні мастацка-графічнага факультэта ў Віцебскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя С.М. Кірава. Гэта было асабліва дарэчы, улічваючы наяўнасць на базе інстытута добрага навучальнага абсталявання і вопытнага выкладчыцкага калектыву, які перайшоў з мастацка-графічнага педвучылішча, які дзейнічаў ужо больш за дзесяць гадоў. Гэты факультэт ясна вылучаўся сярод аналагічных у краіне. Важную ролю ў арганізацыі новага напрамку адыграў актыўны малады выкладчык Віктар Ніканавіч Вінаградаў, які атрымаў адукацыю ў Віцебскім мастацка-графічным педагагічным вучылішчы і на фізіка-матэматычным факультэце Полацкага педагагічнага інстытута, а таксама меў вопыт работы ў школе. У студзені 1959 г. ён наведаў мастацка-графічны факультэт Маскоўскага педагагічнага інстытута для вывучэння адукацыйных праграм і арганізацыі навучальнага працэсу. У верасні 1959 года факультэт пачаў сваю працу.

За шэсцьдзят пяць гадоў існавання мастацка-графічнага факультэта было падрыхтавана больш за 3000 спецыялістаў на дзённай форме навучання і больш за 1300 – на завочнай. Значны навуковы патэнцыял факультэта садзейнічаў таму, што многія яго выпускнікі звязалі свой жыццёвы шлях з навукай, абаранілі кандыдацкія і доктарскія дысертацыі, а таксама ўзначалілі навучальныя ўстановы, факультэты і кафедры. У ліку гэтых прафесіяналаў – дактары навук В.К. Лябёдка, А.А. Кавалёў, В.І. Казлоў, Я.М. Сахута, Р.Ф. Шаўра і А.С. Шляхава. Больш за 20 выкладчыкаў атрымалі вучоную ступень кандыдата навук, сярод якіх – І.В. Гарбуноў, М.А. Гугнін, Г.П. Ісакаў і іншыя. Кандыдатамі педагагічных навук сталі Ю.П. Бежанар, У.І. Булаўка, А.Ц. Жукава і інш. Больш за 160 выпускнікоў факультэта з’яўляюцца членамі Беларускага саюза мастакоў.

У кантэксце аналізу гісторыі развіцця навучальных устаноў важна падкрэсліць, што яны сталі значнымі складнікамі ў гісторыі Віцебскай мастацкай школы. Адмовіўшыся ад авангардных мастацкіх эксперыментаў, якія праводзіліся ў першыя гады савецкай улады, Віцебская мастацкая школа з 1923 г. пачала актыўна асвойваць акадэмічную традыцыю, а з 1930-х гадоў – прынцыпы сацыялістычнага рэалізму, што адпавядала духу свайго часу. Гэты кардынальны пераход не стаў перашкодай для станаўлення Віцебскай школы ксілаграфіі і Віцебскай школы скульптуры ў 1920-я гады. У 1930-я гады мастацкае жыццё Мінска становілася ўсё больш актыўным і прыцягальным для творчых асоб, а Віцебская школа адыграла важную ролю ў падрыхтоўцы выкладчыкаў выяўленчага мастацтва. Пры гэтым лепшыя выпускнікі не засталіся не заўважанымі і занялі сваё пачэснае месца ў мастацкай культуры рэспублікі.

Віцебскае мастацка-графічнае педагагічнае вучылішча адыграла ключавую ролю ў агульным працэсе фарміравання Віцебскай мастацкай школы ў пасляваенны перыяд. Дзякуючы дзейнасці гэтай адукацыйнай установы ўдалося захаваць і развіць жывую традыцыю перадачы бяспечнага педагагічнага і мастацкага вопыту, што з’яўляецца адной з асноўных задач творчай школы. Мастацка-графічны факультэт стаў дастойным пераемнікам традыцый усіх папярэдніх навучальных устаноў, якія паспяхова працягваюць сваё развіццё і зараз.

Крыніцы і літаратура:

1. Виноградов, В.Н. К истории создания художественно-графического факультета Витебского государственного университета имени П.М. Машерова / В.Н. Виноградов // Искусство и культура. – 2013. – № 4(12). – С. 40–45.
2. Цыбульскі, М.Л. Першая справаздачная выстава твораў мастакоў-педагогаў. Віцебск 1967 год / М.Л. Цыбульскі // Искусство и культура. – 2017. – № 4(28). – С. 5–13.